

KULTURUTSKOTTETS BETÄNKANDE

Kulturpolitiskt program

1997-98

nr 10

M nr 3

SAMMANFATTNING

Landskapsstyrelsens förslag

Landskapsstyrelsen överlämnar sitt kulturpolitiska program för landskapet Åland till lagtinget som ett meddelande. Programmet, som har uppgjorts i enlighet med landskapsstyrelsens handlingsprogram, grundar sig på ett av Ålands kulturdelegation till landskapsstyrelsen lämnat förslag. Programmet syftar till att bevara och utveckla kulturen på Åland och det utmynnar i en rad konkreta åtgärder på kortare och längre sikt vilka landskapsstyrelsen avser vidta för att uppnå programmets målsättningar. Programmet och till detta bifogad handlingsplan för år 1998 skall även gälla som landskapsstyrelsens i 2 § 1 mom. landskapslagen om Ålands kulturdelegation avsedda kulturpolitiska riktlinjer.

Utskottets förslag

Utskottet delar till största delen de synpunkter som framförs i landskapsstyrelsens kulturpolitiska program. Enligt utskottets åsikt utgör programmet en bra början, en grund för utveckling av en framtida kulturpolitik. Utskottet har valt att göra en relativt ingående analys av programmet och framför i betänkandet synpunkter som kan utgöra vägledning för landskapsstyrelsen inför förverkligandet av programmet samt inför upprättandet av framtida kulturpolitiska program och handlingsplaner. Utskottet framför även i viss utsträckning mera konkreta synpunkter vilka avviker från landskapsstyrelsens t.ex. i fråga om en halvprofessionell teater.

UTSKOTTETS SYNPUNKTER

Allmänt

Om kultur och kulturpolitik

Begreppet kultur har många innebörder. Kulturen i vidare bemärkelse omfattar inte bara de olika konstformerna utan också idéer, värderingar och traditioner. Enligt den vidaste definitionen, den antropologiskt orienterade, omfattar kulturen de flesta yttringar av mänsklig aktivitet. Matvanor, klädsel, umgängessätt och arbetsmetoder skiljer sig världen över och kan med rätta betecknas som kulturella yttringar men betraktas i många fall som för privata eller triviala för att bli föremål för kulturpolitiska satsningar. Det finns visserligen ett kulturpolitiskt intresse i att för framtiden bevara kunskapen om människors vardagsliv men levande kultur får inte förväxlas med etnologi.

Utskottet konstaterar att om det alls skall vara möjligt att utforma en kulturpolitik behövs en praktiskt fungerande och också något snävare och mer precis kulturdefinition. Den kultur som blir föremål för kulturpolitik begränsas i regel till konstformerna. En allmän tendens tycks dock numera vara en strävan att vidga det traditionella kulturbegreppet eftersom kulturen i morgondagens samhälle förväntas inta en avsevärt mer central och integrerad roll i samhällslivet. En vidgning av kulturbegreppet kommer till uttryck i Maastrichtavtalet som syftar till att kulturen skall bli en del av andra politikområden än det kulturpolitiska. Som ytterligare exempel kan nämnas att kulturen i nordiska sammanhang kopplas samman med t.ex. fred och hälsa.

Utskottet konstaterar att landskapsstyrelsen valt att i det kulturpolitiska programmet använda ordet kultur i en traditionell och snävare betydelse. Enligt landskapsstyrelsens definition innefattar begreppet i huvudsak konstarterna, kulturarven, medierna och bildningssträvandena. I landskapsstyrelsens målsättningar för kulturpolitiken används också begreppet "kulturliv" i en sådan bemärkelse som leder tankarna till att kulturen lever ett eget liv i stället för att utgöra en integrerad del av samhällslivet i övrigt. Utskottet förutspår att också landskapsstyrelsens kulturbegrepp i framtiden kommer att vidgas.

Begreppet kultur kan antingen vara beskrivande eller värderande. Det beskrivande begreppet omfattar t.ex. all form av litteratur oavsett om den är av god kvalitet eller inte medan det värderande begreppet innefattar endast den kultur som uppfyller vissa givna värderingar. I landskapsstyrelsens kulturpolitiska program anges inte om landskapsstyrelsens kulturbegrepp är beskrivande eller värderande. Landskapsstyrelsen tar således inte ställning till om all kultur skall främjas eller om stödet skall avse endast sådan kultur som i något avseende kan betecknas som "god" kultur. Ställning tas inte heller till andra bedömningsgrunder såsom om stöd skall ges på jämlika grunder t.ex. på basen av antalet aktiva utövare eller om stöd skall beviljas utifrån andra bedömningsgrunder enligt vilka t.ex. kulturyttringar som är nyskapande eller som är "smala", och som därför inte kan överleva på rent kommersiella villkor, skall gynnas. Med andra ord om stöd slentrianmässigt skall ges till det redan etablerade eller om stöd skall ges till mera våghalsiga och kanske kortlivade projekt. Motsättningar i synsätt kan också finnas i fråga om globalt eller regionalt engagemang, centralt eller lokalt engagemang, digitaliserad eller levande kultur, tillfälliga eller fasta strukturer, offentlig eller privat verksamhet samt i fråga om ideell eller kommersiell verksamhet. Detta är centrala frågeställningar kring vilka det enligt utskottets mening med fördel hade kunnat föras ett resonemang i det kulturpolitiska programmet.

Synen på kulturpolitik divergerar från samhälle till samhälle, från tid till annan. Den kanske mest centrala frågeställningen är ifall kulturpolitiken främst skall vara styrande eller stödjande. Landskapsstyrelsen har i sitt program understrukit vikten av att insatserna inriktas på att stimulera kulturverksamheten, inte på att reglera den. Med landskapsstyrelsens kulturpolitik avses de åtgärder som samhället vidtar för att främja kulturen. Kulturpolitiken

skall enligt landskapsstyrelsen mening syfta till att stöda konstnärlig frihet utan att styra det konstnärliga innehållet. Utskottet delar landskapsstyrelsens uppfattning och önskar understryka att det är synnerligen angeläget att denna princip genomgående efterlevs i den praktiska kulturpolitiken.

Förnyelse

Kulturen är stadd i konstant förändring. Den kulturella och konstnärliga friheten från etablerade auktoriteter och vedertagna normer är nödvändig för en uppgörelse med de traditionella gränsdragningarna samtidigt som experiment och avantgarde måste ha gränser att överträda. Även det som är nytt och gränsöverskridande blir dock med tiden institution mot vilket nya motkrafter uppstår. Kulturpolitiken måste ha beredskap att möta det på förhand enda givna, nämligen den permanenta förändringen.

I landskapsstyrelsens program omtalas kulturen som en fortgående process vars två grundläggande dimensioner är förnyelse och kontinuitet. I de inledande allmänna delarna av programmet sägs t.ex. att en av kulturpolitikens viktigaste uppgifter är att uppmuntra till nyskapande verksamhet och experimentlusta men enligt utskottets mening avspeglas detta synsätt inte i tillräcklig utsträckning i programmets mer konkreta delar.

Utskottet är av uppfattningen att kulturlivet i landskapet tenderar att i stor utsträckning präglas av traditionalism. Kulturen speglar oftare det förgångna än samtiden, kulturen är sällan provokativ eller samhällskritisk. Detta medför enligt utskottets mening en brist i mångfalden och i valmöjligheten. En kultur som präglas av tillbakablickar blir endimensionell och utgör inte en sådan andlig odling som gestaltar och beskriver den verklighet vi lever i och som därför hjälper oss att se oss själva i ett sammanhang. Enligt utskottets åsikt är det därför mycket angeläget att landskapsstyrelsens målsättning att uppmuntra till nyskapande förverkligas genom den praktiska kulturpolitiken. Utskottet vill i sammanhanget även betona vikten av impulser och inspiration genom nordiskt och internationellt utbyte.

Framtidsperspektiv

När man diskuterar kulturen och kulturpolitiken i ett framtidsperspektiv bör man beakta alla de faktorer som, sannolikt på ett genomgripande sätt, i framtiden kommer att påverka kulturverksamhetens innehåll, uttrycksmedel och distributionsformer. Hit hör bl.a. den ökande internationaliseringen, framväxten av ett mer mångkulturellt samhälle, den nya teknikens konsekvenser för mediautbudet och informationsteknologins snabba utveckling. Även andra omvärldsfaktorer påverkar den framtida kulturen och kulturpolitiken. Familjebilden förändras liksom arbetsmarknaden, ungdomarnas värderingar förändras och sannolikt kommer arbetets betydelse för människors värdering av sig själva och andra att minska.

Av dessa framtidsfrågor berörs internationaliseringen och den informationstekniska utvecklingen i det kulturpolitiska programmet. Landskapsstyrelsen anser att en självklar

kulturpolitisk uppgift är att bidra till kulturutbyte och finner det viktigt att stimulera integration för att motverka rasism och främlingsfientlighet. IT-utvecklingen påverkar enligt landskapsstyrelsen kommunikationer, kulturmiljöer och kulturutbud. Utskottet delar i detta avseende landskapsstyrelsen uppfattning men anser att de avgörande långsiktiga framtidsfrågorna med fördel hade kunnat ägnas större uppmärksamhet och mer ingående analys i programmet.

Målsättningen för IT-utvecklingen är det nya samhället - kunskapssamhället - där alla oberoende av tid och plats har tillgång till all slags information och kunskap. Den stora utmaningen består i att sälla, sortera, systematisera och presentera information helst förädlad till kunskap. I annat fall riskerar vi alla att drunkna i information samtidigt som vi törstar efter kunskap. Allt som handlar om uttryck, gestaltning, design och personlig form kommer därför att i ökande utsträckning efterfrågas och det konstnärliga skapandet kan komma att få allt större betydelse också för den ekonomiska utvecklingen.

Denna nya "innehållsindustri" som inte tar sikte på produktion av varor, tjänster eller ren information utan som snarast tar sikte på förädling av information, förväntas av många bli den nya motorn i samhällsekonomin vilket förutsätter bl.a. ett starkt skydd för upphovsrättsinnehavarna. I sammanhanget kan nämnas att upphovsrättslagstiftningen inte hör till landskapets behörighetsområde. Att stöda och gynna utvecklingen av innehållsindustrin och att samtidigt bevaka de allmänna demokratiska intressena kan komma att bli en ny och viktig del av kulturpolitiken.

Kulturen och identiteten

Landskapsstyrelsen framhåller kulturen, som i programmet närmast är liktydig med konstarterna, som en av de mer betydande identitetsskaparna. Enligt utskottets uppfattning är identitet ett begrepp med många bottnar. Identiteten formas av ett otal faktorer däribland kulturen i dess antropologiska bemärkelse. Bland de speciella faktorer som formar den åländska identiteten kan nämnas den demilitariserade och neutraliserade status som Åland åtnjuter.

Kulturen uppvisar på Åland stora likheter med kulturen i Sverige och i Svenskfinland och de olikheter som förekommer kan i många fall snarast betecknas som lokala variationer på en svensk kultur. Som exempel på en levande åländsk sedvänja kan nämnas julutsopartraditionen medan t.ex. traditionen med stångresning vid midsommar förekommer också i Sverige om än i något annan form. Utskottet anser således att kulturen på Åland, i jämförelse med regioner med ytterst särpräglad egen kultur, bör betraktas som en identitetsskapare bland flera.

I landskapsstyrelsens program sägs att balansgången mellan å ena sidan ett okritiskt anammande av lättsmält masskultur med internationella företcken och å andra sidan en

självcentrering som utestänger påverkan utifrån och som förtar lusten till kulturell förnyelse är särskilt svårt för en liten region som Åland. Landskapsstyrelsen framhåller också att ett litet samhälle är kulturellt sårbart. Enligt utskottets mening talar dock många omständigheter trots litenheten till förmån för en positiv utveckling av kulturen på Åland. Landskapet tillhör ett relativt stort språkområde, det skandinaviska, vars totala existens inte anses hotad. Den geografiska närheten till Sverige och till Svenskfinland ger tillgång till ett stort kultur- och massmediautbud och sist men inte minst ger Ålands särställning möjlighet till en egen kulturpolitik som uttryckligen tar sikte på att stärka den åländska kulturen. Enligt utskottet hade bakgrunden till landskapsstyrelsens bedömning således med fördel kunnat utvecklas närmare i det kulturpolitiska programmet.

Identiteten är liksom kulturen också föränderlig. Den kollektiva identitet som växte fram under Ålandsrörelsens dagar har med åren utvecklats och kommit att bli mer mångfasetterad. Identiteten har successivt kompletterats med eller ersatts av en individuell och mer subjektiv identitet. Utskottets uppfattning är att kulturen på Åland, mot bakgrund av en allt mer internationaliserad värld, måste vara dynamisk och utvecklande. I annat fall riskerar unga människor på Åland uppfatta samhället som stillastående och instängt vilket påverkar känslan för hembygden och därmed identiteten.

En halvprofessionell institution?

Landskapsstyrelsen anser i sitt program att det med tanke på det intresse och den kunskap som teaterlivet på Åland idag uppvisar, vore angeläget att på sikt utveckla förutsättningarna för en halvprofessionell teater på Åland. En sådan teater skulle, enligt landskapsstyrelsens mening, gynna teaterkonsten som sådan samt skapa arbete för åländska ungdomar som väljer att utbilda sig på detta område. Enligt vad utskottet fått erfara planerar Nordens institut att starta verksamhet med en halvprofessionell teater med 1 - 2 årliga produktioner.

Liksom landskapsstyrelsen anser utskottet att en halvprofessionell kulturinstitution skulle kunna tillföra kulturen mycket inte minst genom impulser, ideér och inspiration för det övriga kulturlivet. En sådan institution skulle dessutom, såsom landskapsstyrelsen påpekar, skapa arbetstillfällen för utbildade åländska ungdomar. Utskottet konstaterar att landskapsstyrelsen inte närmare definierat begreppet professionell. Enligt utskottets mening bör begreppet användas med klar koppling till utbildning och kompetens och inte till den ekonomiska ersättning som eventuellt skulle utgå.

Utskottet anser att det vore till fördel om landskapsstyrelsen utredde förutsättningarna för en halvprofessionell kulturinstitution i landskapet. En sådan utredning bör dock enligt utskottets mening inte ensidigt ta sikte på teaterns område. Inom musiklivet torde det exempelvis finnas goda förutsättningar för utvecklande av en halvprofessionell orkester. Många ungdomar i landskapet utbildar sig i musikinstitutet och anmärkningsvärt många, för närvarande ett 30-tal, fortsätter sin utbildning i musikhögskolor utanför landskapet.

Utbildningsgraden och därmed behovet av arbetsplatser är således avsevärt större inom musikens områden än inom teaterns. Därtill torde utrymmesfrågan vara lättare och naturligare att lösa i fråga om en halvprofessionell orkester. Utskottet konstaterar slutligen att försök med en halvprofessionell teater ändå förefaller bli föreverkligt inom ramen för Nordens instituts verksamhet.

Barn- och ungdomskultur

Utskottet har tidigare i sitt betänkande nr 9/1997-98 påpekat samhällets förändrade behov, då i belysning av skolans roll och uppgift. Bonde- och industrisamhällets skolor svarade enligt utskottet mot andra krav än de som ställs i dagens kunskaps- och informationssamhälle. I industrisamhället fanns behov av punktliga och lojala människor i ett arbetsliv som var klart avgränsat från fritiden till vilken drömmar och hobbies var att hänföra. I framtidens samhälle där det regelbundna arbetet förväntas minska i betydelse behövs kreativa och idérika människor som lätt kan röra sig mellan flera plan och som har en inre värld som de kan uttrycka. Utskottet konstaterar att skolan är av största betydelse som förmedlare av kulturens grundläggande värderingar varför skolans roll som kulturell fostrare kunde ha fått en mer ingående redogörelse i det kulturpolitiska programmet.

Detta är något som arbetslivet redan idag upptäckt; chefer och andra nyckelpersoner i företag går i kurser för att locka fram mod, fantasi, samarbetsförmåga och kreativitet. De nya arkitektoniska idéerna för arbetsplatser tar sin utgångspunkt i öppna landskap, träffpunkter och självständighet och resulterar i byggnader som är väsensskilda från t.ex. dagens skolmiljöer. De nya idéerna riktar sig dock i stor utsträckning mot vuxna människor som redan formats av sin uppväxt och sina erfarenheter. Eftersom all forskning tyder på att de erfarenheter vi får redan tidigt i livet är avgörande för en människas utveckling borde insatserna sättas in i ett mycket tidigt skede. Kultur för och av barn och unga är således en satsning som i hög grad förtjänas att tas på allvar.

Barn och unga är de mest känsliga och påverkbara mottagarna av språk och kultur och de har den allra största nyttan av kulturell stimulans. Utskottet konstaterar därför med tillfredsställelse att barns och ungas rätt till både eget skapande och deltagande i kulturlivet prioriteras i landskapets kulturpolitik. Utskottet anser att det vore till fördel om denna prioritering i större utsträckning återspeglades i de årliga kulturpolitiska handlingsplanerna.

Landskapskonstnärverksamheten

Landskapsstyrelsen anlitar för perioden 1995-99 en landskapskonstnär inom film- och videokonstens område. Tidigare landskapskonstnärer har varit verksamma inom teater och dans. Enligt vad utskottet fått erfara har landskapskonstnärerna utgjort en stor källa till både kunskap och inspiration men systemet har också haft sina svagheter. Utskottet konstaterar att förberedelserna inför det att landskapskonstnären påbörjar sin verksamhet inte alltid varit tillfredsställande. Konstnärernas uppgifter och målsättningen med verksamheten har inte

varit klart formulerade och någon klar stödorganisation har inte utpekats. Dessutom har uppföljningen varit problematisk och den verksamhet som påbörjats under ledning av landskapskonstnären har haft svårigheter att leva vidare efter det att landskapskonstnärens anställningstid löpt ut. På dansens område löstes uppföljningen dock då musikinstitutet övertog verksamheten. Den ekonomiska ersättningen till landskapskonstnären är mycket låg i förhållande till kraven på utbildning och erfarenhet.

Enligt utskottets åsikt bör landskapsstyrelsen företa en utvärdering av landskapskonstnärssystemet varvid ovan anförda synpunkter beaktas. Landskapsstyrelsen bör enligt utskottets åsikt också överväga om systemet kunde göras mer flexibelt så att utomstående experter kunde anlitas också för kortare tidsperioder. Även behovet av koordinerande insatser på det administrativa planet bör utvärderas. Det är enligt utskottets åsikt också angeläget att landskapsstyrelsen redan vid tillsättande av landskapskonstnärer överväger uppföljningen av konstnärens verksamhet.

Konstformerna

Musik

Liksom landskapsstyrelsen konstaterar utskottet att musiken i dag är en bred och fast förankrad konstform i det åländska samhället. Ålands sång- och musikförbund är med sina mer än 900 medlemmar sannolikt den största kulturorganisationen i landskapet och därutöver finns många såväl aktiva som passiva utövare av sång- och musik.

Inom sång- och musikförbundet strävar man efter att behålla och utveckla de gamla traditionerna. Sångfesttraditionen exempelvis lever vidare och folkmusiken utvecklas bland annat genom nyskriven musik med rötter i folkmusiken. Utskottet konstaterar dock att de gamla sånglekarna, som numera förekommer nästan enbart vid midsommarstångsresningen, riskerar bli en tradition i utdöende.

Musiken utgör en central del av ungdomskulturen. De flesta av dagens ungdomar lyssnar ofta och länge på musik och många är också själva utövare bland annat som elever vid musikinstitutet. I landskapet finns också ett stort antal pop- och rockgrupper samt andra musikgrupper. Utskottet noterar att den svenska pop- och rockmusiken har blivit en stor "exportvara" vilket har samband med möjligheterna till musikutbildning, utövande och inspelning. Den musik som inom ungdomskulturen produceras, utövas eller konsumeras är till stora delar utländsk, framför allt från USA, eller utländskinspirerad. Utskottet efterlyser landskapsstyrelsens eventuella kulturpolitiska åtgärder på detta område.

Teater

Teaterverksamhet i landskapet bedrivs inom Teaterföreningen i Mariehamn, Kammarteatern Mimers Brunn och inom Ålands ungdomsförbund liksom i många ungdomsföreningar.

Enligt vad utskottet fått erfara har teaterverksamheten under ett flertal år varit synnerligen livlig runt om i landskapet. Inom ungdomsförbundet finns en anställd teaterinstruktör och vid uppsättandet av musikteatern Katrina anlitas delvis professionella konstutövare men i övrigt bedrivs verksamheten av amatörer. Utskottet finner satsningarna på olika former av utbildning för teaterintresserade riktiga och angelägna eftersom de utgör en viktig förutsättning för utvecklandet av teaterverksamheten. Utskottet noterar att det inom teatern på vissa håll hyses oro för att en halvprofessionell teater kunde inverka menligt på intresset för den rena amatörteatern.

Utskottet har ovan under rubriken *En halvprofessionell kulturinstitution?* närmare redogjort för sin syn på utredningen gällande en halvprofessionell teater.

Bild- och formkonst

Utskottet delar landskapsstyrelsens uppfattning att landskapets insatser i fråga om bild och form bör syfta till att fler människor skall kunna ta del av bildkonst av god kvalitet och att fler, särskilt barn och unga, får tillfälle till eget skapande. Utskottet är också enigt med landskapsstyrelsen i att möjligheten att föra ut konst i vardagslivet bör kunna utnyttjas effektivare bl. a. genom utställning av konst i offentliga lokaler. Härigenom ökar möjligheten för den åländska allmänheten att få tillgång till den stora konstskatt som av utrymmesskäl idag göms i konstmuseets lagerutrymmen. Utskottet anser att det planerade kultur- och kongresshuset kan komma att tjäna som ett gott exempel. Utskottet finner också Ålands konstförenings idé om en gemensam och publik ateljé som en intressant tanke.

Film

De allmänna förutsättningarna för filmverksamhet är stadda i förändring. Spridning och visning av film kommer i allt större utsträckning att ske via video och tillgängligheten för den enskilda kommer att öka i och med att ett stort utbud av filmer finns tillgängliga både geografiskt och tidsmässigt. I takt med framväxten av multimedia kommer behovet av filmkunskap dramatiskt att öka och behovet av att i skolorna förmedla kunskaper i de allmänna grunder för berättarteknik och videoredigering kommer sannolikt att öka. Ett större kunnande på dessa områden kommer enligt utskottets mening att gynna en kreativ utveckling.

Utskottet konstaterar att landskapsstyrelsen har vidtagit åtgärder på filmkonstens område. I enlighet med det åtgärdsprogram för främjande av filmkonsten som antogs år 1991 anställdes en landskapskonstnär som har till uppgift att skapa förutsättningar för en fortlöpande och målinriktad grundundervisning på filmens och videokonstens områden samt i övrigt främja intresset för film och filmskapande. Sedan hösten 1996 hyr landskapet en videoverkstad med utrustning för klippning och redigering av film.

Enligt vad utskottet fått erfara har verksamhetsförutsättningarna för landskapskonstnären

dock inte varit idealiska. Utskottet berör landskapskonstnärssystemet närmare ovan under särskild rubrik. Enligt utskottets uppfattning kommer det att föreligga stora svårigheter med att få den verksamhet som landskapskonstnären har bedrivit på film- och videokonstens område, att fortsätta efter det att konstnärens anställning upphört. Filmkonsten är mycket kunskapskrävande men det har visat sig svårt för landskapskonstnären att föra ut kunskapen till skolorna.

Till landskapskonstnärens uppgifter hör även att utreda frågor om möjligheten till direktimport av filmer till Åland. Eftersom frågeställningarna snarare är av juridisk natur än förknippade med filmkonst har landskapskonstnären inte kunnat vidta åtgärder i fråga om direktimporten. Problemställningen är gammal men av vital betydelse för filmutbudet på Åland. Landskapsstyrelsen borde enligt utskottets mening vidta omedelbara åtgärder för att frågan skall få sin lösning.

Landskapsstyrelsen bedömer att traditionell filmproduktion är så kostnadskrävande att den knappast kan komma i fråga i någon större utsträckning på Åland medan däremot videoproduktion bedöms lämpa sig väl för åländska förhållanden. Landskapsstyrelsen avser därför fortsättningsvis stöda videoproduktioner, särskilt sådana som dokumenterar bl.a. åländsk historia. Enligt utskottets mening är det väsentligt att bedömningen av stöd ur kulturmedel till enskilda företag för videoproduktion sker enbart på basen av kulturpolitiska och inte näringspolitiska avväganden.

Även om visning och spridning av film via video blir mer allmänt ärdet ändå väsentligt att biografverksamheten kan bibehållas i landskapet. Utskottet noterar därför med tillfredsställelse att landskapsstyrelsen avser att medverka till att biograffilm också i framtiden kan visas för den åländska allmänheten. Detta kan ske både genom att stöda existerande biografier och genom att understöda filmklubbs- och biografföreningsverksamhet.

Litteratur

Utskottet noterar med tillfredsställelse den centrala betydelse som landskapsstyrelsen tillmäter de allmänna biblioteken när det gäller att främja läsintresset och säkra tillgången till böcker och information för alla i det åländska samhället. Genom att aktivt stöda biblioteksverksamheten vill landskapsstyrelsen främja förnyelse och utveckling inom ett område som har central betydelse för den kulturella identiteten. Utskottet vill här understryka läsandets betydelse för språkets utveckling.

De flesta bedömare, inklusive de verkligt stora dataföretagen, förefaller vara överens om att boken har en säker plats också i framtidens informations- och kunskapssamhälle. En tryckt bok är flexibel, portabel, enkel att skumläsa och att anteckna i. Det förefaller därför inte sannolikt att biblioteken skulle bli stillsamma bokmuseér utan allt tyder i stället på att biblioteken breddar sitt utbud av tjänster. I takt med att antalet tjänster utökas kan man tänka

sig att frågan om tjänsterna skall vara gratis eller inte aktualiseras. Redan i dag måste man betala för reservering, kopiering och försening. I framtiden är det tänkbart med en diskussion om avgifter t.ex. för tankning av musik och video eller överföring av artiklar eller hela verk. Utskottet önskar i sammanhanget framhålla att utskottet redan i samband med behandlingen av landskapslagen om allmänna bibliotek (KU bet. 5/1996-97) ansåg att utlåning ur bibliotekens egna samlingar bör vara gratis liksom fjärrlån inom Åland.

Landskapsstyrelsen konstaterar att utgivningen av åländsk litteratur, särskilt skönlitteratur, har befunnit sig i en svacka de senaste åren och avser därför stimulera åländskt författarskap genom fortsatt ekonomiskt stöd till författare och till ideella organisationer som främjar skrivande och läsning. Utskottet stöder landskapsstyrelsens uppfattning. Utskottet konstaterar här att Ålands litteraturförening planerar att arrangera en s.k. ordbbruksutbildning vilket är positivt. Vidare konstaterar utskottet att landskapsstyrelsen avser att tillsätta nästa landskapskonstnär på litteraturens område.

Hantverk

Hantverk och konsthantverk står enligt landskapsstyrelsen för både kontinuitet och förnyelse i vår kultur. Främjande av hantverksskulturen ingår i landskapsstyrelsens kulturpolitik och landskapsstyrelsen avser att genomföra en utbyggnad av Ålands hantverksskolas utrymmen och genom delfinansiering av hantverksprojekt inom ramen för EU:s stödprogram. På längre sikt avser landskapsstyrelsen komplettera hantverksutbildningen med läroavtalsutbildning.

I programmet använder landskapsstyrelsen generellt begreppet kultur i betydelsen konstarterna, kulturarven, medierna och bildningssträvandena. Som ett avsteg från denna princip kan betecknas det faktum att hantverket, och inte enbart konsthantverket, omfattas av landskapsstyrelsens kulturpolitik. Frågan om gränsdragningen mellan å ena sidan hantverket där arbetet bedrivs efter förlagor och å andra sidan konsthantverket där själva gestaltningen står i centrum hade enligt utskottets åsikt förtjänat en närmare analys i programmet.

Utskottet önskar även framhålla sjöfartshantverket som har starka traditioner och som stöds bl.a. genom den verksamhet som bedrivs i Sjöfartskvartert. Slutligen delar utskottet landskapsstyrelsens allmänna uppfattning att hantverksskulturen bör främjas närmast genom stöd i form av utbildning.

Kulturarv

I det kulturpolitiska programmet konstaterar landskapsstyrelsen att begreppet kulturarv i vid bemärkelse omfattar det "arv" som format vår omvärld men att begreppet i praktiken oftast inskränks till att gälla de spår av det förgångna som bevaras i fornlämningar, samlingar, museér, arkiv, bibliotek samt kulturmiljö. Eftersom kulturarvet ompspanner ett mycket stort område anser landskapsstyrelsen att den bör presenteras i ett särskilt program.

Utskottet konstaterar att kultur i betydelsen värderingar, tankar och världsuppfattningar, av många anses vara det viktigaste arvet till kommande generationer. Kulturarvet består inte enbart av konst, böcker och byggnadsminnesmärken, kulturarvet är också andligt eller immateriellt. Kulturarvet är enligt detta synsätt intimt förknippat med kulturen varför även kulturarvet enligt utskottets åsikt med fördel kunde inrymmas i det kulturpolitiska programmet.

Då principerna för landskapsstyrelsens politik i fråga om kulturarvet utarbetas bör enligt utskottets mening särskild uppmärksamhet fästas vid kopplingen mellan dagens kultur och den kultur som speglas i de spår som landskapsstyrelsen omnämner. Utskottet finner det också angeläget att kulturarvet levandegörs i så stor utsträckning som möjligt.

Kultur och turism

Landskapsstyrelsen anser att kultur och turism har många beröringspunkter och att kulturen kunde ges en mera aktiv roll i turistprofileringen. Därför avser landskapsstyrelsen att som en första åtgärd låta analysera och utvärdera erfarenheterna av turismsatsningar med bas i kultur och kulturmiljöer.

Enligt utskottets uppfattning är en levande och mångsidig kultur, vid sidan av den likaledes mångsidiga naturen, en av de viktigaste förutsättningarna för utvecklandet av kvalitetsturismen i landskapet. Utskottet stöder därför landskapsstyrelsen i dess avsikt att urvärdera tidigare gjorda satsningar för att på basen av hittills vunna erfarenheter kunna höja kulturens profil. Utskottet finner det angeläget att landskapet på detta område föregår med gott exempel genom att utveckla tillgängligheten till och attraktionskraften hos de egna kulturinstitutionerna och de kulturella sevärdheterna. Utskottet anser här att det planerade kultur- och kongresshuset kommer att utgöra ett positivt tillskott.

Landskapsstyrelsens kulturförvaltning

Enligt landskapslagen om Ålands kulturdelegation skall den av landskapsstyrelsen tillsatta delegationen fatta beslut i kulturfrågor i enlighet med av lagtinget fastställd rambudget samt i enlighet med landskapsstyrelsen kulturpolitiska riktlinjer och särskilda instruktioner. Delegationen skall också ta initiativ i kulturfrågor och hålla kontakt med kommunernas kulturnämnder och de kulturella organisationerna.

På kulturdelegationen ankommer enligt lagen vidare att handha budgetfrågor. Delegationen skall efter förslag av Ålands penningautomatförening uppgöra förslag till ramar för landskapets kulturbudget samt besluta om fördelning av de i kulturbudgeten upptagna medlen till kulturell verksamhet. Enligt vad utskottet fått erfara är dessa budgetärenden till sin omfattning sådana att de i praktiken upptar en mycket stor del av kulturdelegationens verksamhet. Frågor om långsiktig utveckling av kulturlivet kan därför inte ägnas tillräcklig uppmärksamhet och delegationen förefaller inte ha tillräcklig tid t.ex. för diskussioner om

stödprinciper som inte gynnar en slentrianmässig utdelning på basen av tidigare erhållna anslag.

Kulturdelegationen, som ersatte det tidigare kulturrådet, har nu varit verksam i ca 2 år. Enligt utskottets mening vore det ändamålsenligt om landskapsstyrelsen företog en utvärdering av delegationens verksamhet och därvid ägnade denna frågeställning särskild uppmärksamhet.

ÄRENDETS BEHANDLING

Lagtinget har den 23 mars 1998 inbegärt kulturutskottets yttrande över framställningen.

Utskottet har i ärendet hört ordföranden för Ålands konstförening r.f. Per-Eric Karlsson, styrelsens viceordförande Danne Sundman och förbundssekreteraren Ninna Schröder i Ålands ungdomsförbund r.f., läraren Per-Åke Johansson från Ålands hantverksskola, ordföranden för kulturdelegationen Robert Liewendahl, överinspektören Jan-Erik Åkerfeldt, rektorn för Ålands musikinstitut Marcus Boman, ordföranden för Ålands sång- och musikförbund r.f. Leif Jansson, ordföranden för Ålands litteraturförening r.f. Hasse Svensson, representanten för Weman Media Ab Ulf Weman, landskapskonstnären Erja Dammert, institutschefen för Nordens institut Mikkjal Helmsdal, verkställande direktören för Ålands turistförbund Gunilla G Nordlund samt museichefen Kjell Ekström.

I ärendets avgörande behandling deltog ordföranden Lundberg, vice ordföranden Viveka Eriksson samt ledamöterna Eklöw, Holmberg och Häggblom.

UTSKOTTETS FÖRSLAG

Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet

att Lagtinget antecknar sig landskapsstyrelsens meddelande 3/1997-98 till kännedom.

Mariehamn den 13 maj 1998

Ordförande

Gunnar Lundberg

Sekreterare

Susanne Eriksson